

Antero Leitzinger

Tutkija, VTT
Maahanmuuttovirasto
antero.leitzinger@migri.fi



Kekkosen perintö maahanmuutolle

Poliitikot osaavat kertoa monta hyvää syytä päätöksilleen, mutta joskus suuretkin muutokset voivat johtua aivan muista syistä kuin varsinaisen aiheen huolellisesta harkinnasta, etiikasta tai ideologiasta. Urho Kekkosen presidenttikauden loppupuolella kaikki Suomessa oli alistettu ulkopoliitikalle, eikä se vaikuttanut vähiten ulkomaalaispolitiikkaan. Lopulta kävi kuitenkin niin, että Kekkosen perintö maahanmuutolle kantoi kauemmaksi kuin Neuvostoliitto, vaikka se saattoikin olla sinänsä tahaton ulkopoliittikan sivuvaikutus.

Tshekkoslovakian miehitys elokuussa 1968 oli aiheuttanut pakolaisuutta Itävaltaan ja järkyttänyt Kekkosta. Kun UNHCR:n pääkomissaari vieraili Pohjoismaissa ja Suomessakin 10.-11.9., ulkoministeri Ahti Karjalainen lupasi hänelle Suomen liittyvän YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleisopimukseen. Kekkonen päätti asian virallisesti 13.9. Eduskunnassa ei asiasta keskusteltu. Pakolaissopimus tuli voimaan Suomessa 8.1.1969, mutta se näytti jääneen eleeksi ilman käytännön merkitystä muutamaan vuoteen.

Yhteispohjoismaisen pakolaisavustuskampanjan johdosta Kekkonen piti 24.4.1971 TV-puheen Palestiinan ja Afrikan pakolaisuudesta, mutta suomalaisten oli vain "vastattava siitä aiheutuvista taloudellisista velvollisuuksista." Maahanmuuttoa Suomeen edusti lähinnä suomenruotsalaisten paluumuutto, joka oli toukokuussa ensi kertaa Ruotsiin-muuttoa suurempi.

Syksyllä 1971 Suomen kautta Ruotsiin paennut virolainen Heigo Jögesma sai Kekkosen uudistamaan määräyksensä palauttaa itärajan yli tulleet turvapaikanhakijat Neuvostoliittoon. Kun Ruotsissa ihmeteltiin, miksei Suomi myöntänyt kenellekään turvapaikkaa, Ulkomaalaistoimiston päällikkö Eila Kännö laati 13.10. muistion, jossa väitti Suomen harjoittavan täysin länsimaista ulkomaalaispolitiikkaa. Ulkoasiainministerölle osoitetussa saatteessa Kännö kuitenkin myönsi pakolaisten saavan muukalaispassin kaikessa hiljaisuudessa: "Turvapaikka-asioista ei yleensä liikoja puhuta ja on ajateltava myös niitä henkilöitä, joiden juuri tällä tavalla on onnistunut 'paeta'."

Kekkosen yritys kiistää Neuvostoliiton myötäily joutui uudelleen koetukselle, kun Neuvostoliitosta souti kumiveneellä Suomeen 16.7.1973 Viktor Tshernov, joka esittäytyi kansallisuudeltaan saksalaiseksi Schneideriksi. Suomi oli vasta toista viikkoa aiemmin isännöinyt ETYKiä valmistellutta ulkoministerikokousta, eikä halunnut ikävää kansainvälistä huomiota. Ulkoasiainministeriön huoli taivutti Kekkosen 23.7. Kaksi päivää myöhemmin julkisuuteen kerrottiin "kumivenemiehen" saaneen turvapaikan ja lähteneen saman tien Länsi-Saksaan. UM:n Antti Karppinen ehdotti muistiossaan työryhmän perustamista koordinoimaan viranomaisten toimintaa turvapaikkakäsityksissä ja 7.9. se kokoontuikin ensi kertaa.

Kun KGB:n edustaja Mihail Kotov oli 3.8.1973 Kekkoselle paheksunut turvapaikan

myöntämistä Tshernoville, 10.9. itärajan uudelleen ylittänyt Jögesma tarjosi tilaisuuden tasoittaa tilit palauttamalla tämä Neuvostoliittoon jo kaksi päivää myöhemmin. Jögesma oli ilmeisesti aidosti mielenterveysongelmallinen entinen urheilija, joka oli jo Ruotsissa oleskellessaan kummastuttanut virolaisyhteisöä ja palannut välillä Neuvostoliittoon.

Kekkonen ulko- ja ulkomaalaispolitiikka oli kuin peliä, jossa Chilen sotilaskaappaus 11.9.1973 tarjosi vuorostaan tilaisuuden nokiittaa suostumalla Itä-Saksan suojeluvalltioksi Chilessä. Lisäksi Kekkonen piti Turun yliopistossa jo 14.9. puheen, jossa hän tuomitsi Chilen tapahtumat tarkoituksellisen jyrkästi, suorastaan toivoen oikeiston arvostelua: "Se helpottaisi asemaani EEC-sopimuksen puolittamisessa. Valitettavan vähän on haukuttu", Kekkonen tunnusti päiväkirjaansa.

Kotov kuitenkin palasi 26.9.1973 kertomaan, ettei Neuvostoliitto enää vastustanutkaan Suomen EEC-sopimusta. Lokakuussa Suomi allekirjoitti EEC-sopimuksen ja päätti antaa turvapaikan Chilestä pakeneville kommunisteille. Heidän vastaanottonsa järjestämiseksi perustettiin pakolaistoimikunta, jonka työstä sai alkunsa nykyinen kiintiöpakolaisten vastaanotto. Tarkoitus ei kuitenkaan vielä moneen vuoteen ollut, että Suomi ottaisi vastaan muita pakolaisia.

Helsingistä 17.11.1969 alkaneet SALT-neuvottelut olisivat voineet huipentua kymmenen vuoden päästä SALT II -sopimuksen ratifiointijuhlaan ja Kekkonen havittelemaan Nobel-palkintoon, mutta Wienissä 18.6.1979 allekirjoitettu sopimus jäikin ratifioimatta ja Kekkonen joutui tyytymään Leninin rauhankalintoon. Suomi oli jäänyt jälkeen Itävallasta kilpailussaan Euroopan puolueettomimman maan maineesta, kun Itävalta oli ottanut vastaan pakolaisia Unkarista 1956 sekä Tshekkoslovakiasta 1968 ja se näytti päätyneen Wiiniin voittoon Helsingistä suurvaltajohtajien tapaamispaikkana 1979.

Suomi yritti kuitenkin vielä keväällä 1979 kovasti vakuuttaa länsimaita puolueettomuudestaan: Kekkonen vieraili Länsi-Saksassa, Yhdysvaltain varapresidentti kävi Suo-

messa ja jopa Vietnamiin hyökänneen Kiinan kolmosmies, varapääministeri Geng Biao otettiin vastaan touko-kesäkuun vaihteessa vastoin ulkoministeri Paavo Väyrysen ja ääriivasemmiston toiveita. Arto Mansala kertoo muistelmissaan, kuinka näin näytettiin länteen päin, ettei Suomi ollutkaan Vietnamin puolella ja Neuvostoliiton komennettavissa. Sama sävy oli Kekkonen "juhannuspommissa" kun hän julkisesti paheksui puhemies Johannes Virolaisen haastattelua, joka oli pilannut Suomen riippumattomuuden uskottavuutta.

Kekkonen turhautumisesta hyötyivät Vietnamin venepakolaiset, joille avautui yllättäen turvapaikka Suomesta. Vielä 2.7.1979 päähallituspuolueen SDP:n pääkirjoitus torjui oikeisto-opposition varovaiset huomautukset siitä, että kaikki muut länsimaat olivat ottaneet vastaan vietnamilaispakolaisia, sillä oli turhaa "haihatella venekansan jäsenten tuottamisesta Suomeen." Ääriivasemmiston lehdissä pakolaiskriisi oli leimattu pelkäsi "imperialismin ja Kiinan propagandakampanjaksi", jolla yritettiin levittää pakolaisia "viidentenä kolonnana". Hallituskumppanien ihmetys olikin suuri kun 3.7. jälkeen nimenomaan Väyrynen kääntyi puoltamaan venepakolaisten tuloa Suomeen. Tuona päivänä Väyrynen oli tavannut KGB:n Viktor Vladimirovin, joka oli suorastaan vaatinut Suomea todistamaan riippumattomuuttaan Neuvostoliiton intresseistä.

Yhdentoista vuoden kuluessa Suomen ulkomaalaispolitiikka "normalisoitui" monella tapaa muiden pohjoismaiden kaltaiseksi, mutta se tuskin johtui siitä, että Kekkonen vaalima ulkopoliittinen tarkoituksenmukaisuus olisi hävinnyt. Tuskin oli myöskään Neuvostoliiton ja sen turvallisuuspalvelun KGB:n tarkoitus, että Suomi liittyisi kansainväliseen pakolaissopimukseen ja tarjoaisi tosissaan turvapaikan kommunismia paenneille venäläisille, virolaisille ja vietnamilaisille. Kohtalon ivaa on, että parjattu "suomettumisen" tarkoitti Suomelle myös länsimaistumista ja kilpailu Itävallan kanssa johdatti kummankin maan tasapeliin: Euroopan unioniin vuoden 1995 alusta, Suomi tunnin edellä.